

Зарубіжні авторські зібрання

Фройд
Зигмунд
Фройд

Тлумачення
СНІВ

Харків
«ФОЛІО»
2019

Розділ I

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА З ПИТАННЯ СНІВ

На сторінках цієї книжки я покажу, що певна психологічна техніка дозволяє тлумачити сни, осмислюючи раціональну сутність кожного з них та визначаючи його сенс і відповідне місце у перебігу свідомого психічного життя. Далі я маю намір висвітлити процеси, що обумовлюють химерність і незбагненність снів, і з цих процесів виснувати природу психічних сил, взаємо- чи протидія яких викликає сни. По чому моя розвідка добігне кінця, досягши царини, де проблема снів — у колі ширших питань — має розв'язуватися із залученням інших матеріалів.

Попередньо я представлю огляд праць інших авторів, а також сучасний стан проблеми снів у науці, оскільки у подальшому викладі я не часто матиму нагоду повертатися до цього. Попри тисячоліття зусиль, наукове розуміння снів зазнало дуже незначного поступу — факт настільки широко визнаний, що видається зайвим цитувати окремих авторів на його підтвердження. У працях, список яких я подаю у кінці своєї роботи, міститься чимало обнадійливих спостережень і доволі цікавого матеріалу з нашої теми, але нічого або дуже мало такого, що розкривало б сутність явища або переконливо розв'язувало якусь, бодай одну, з його загадок. Іще менше, звісно, дають зусилля освічених дилетантів.

Питання про сприйняття снів примітивними племенами у доісторичні часи і про його ймовірний вплив на формування тогочасних поглядів на світ і душу настільки цікаве, що я вкрай неохоче оминаю його обговорення у контексті своєї

розвідки. На разі, посилаючись, зокрема, на визнані праці сера Джона Лаббока, Герберта Спенсера, Едварда Б. Тейлора, зазначу, однак, що досягнути масштаби пов'язаних з цим питанням суджень ми зможемо, тільки виконавши завдання «тлумачення снів», що стоїть перед нами.

Доісторичне сприйняття снів, безперечно, відбилосся у ставленні до снів серед народів класичної давнини¹. Вони пов'язували свої сни зі світом надлюдських істот, у який вони вірили, і розуміли їх як одкровення від богів і демонів. Вони також не ставили під сумнів значення снів для кожної особи, яке полягало, зазвичай, у віщуванні майбутнього. Проте надзвичайне розмаїття змісту і впливу снів ускладнило узагальнення погляду на них і потребувало розподілу снів на різні групи, за їхньою важливістю і надійністю. Натомість, розуміння снів окремими філософами давнини визначалося, перш за все, їхнім ставленням до віщування. У двох присвячених сну творах Аристотеля сни вже стають предметом психології. Ми дізнаємося, що не боги посилають сни, і природа снів є не божественною, а радше демонічною, оскільки природа як така є демонічною, а не божественною, тобто сни приходять не як надприродні одкровення, а як робота людської душі, втім, пов'язаної з божеством. Сни визначаються активністю душі конкретної людини, що спить.

Аристотелю відомі деякі характеристики сну — зокрема, перетворення під час сну малих подразників на великі («людині здається, ніби вона йде крізь вогонь і відчуває жар, тим часом як незначне тепло діє на окрему ділянку її тіла»), і він виводить з цього висновок, що сни можуть доволі точно вказувати лікареві на перші ознаки змін у тілі, непомітні у притомному стані.²

¹ Подальша заувага спирається на наукову працю Бюхсеншютца 1868 р. (*прим. авт.*).

² Давньогрецький лікар Гіппократ згадує про з'язок снів з хворобою в одному з розділів своєї славетної праці (*прим. авт.*).

Видатні давні мислителі до Аристотеля вважали сон не породженням заснулої душі, а посланням з божественного боку, і вже тоді виокремилися дві протилежні течії, які відтак завжди впливатимуть на оцінку стану сну. Розрізняли правдиві, цінні сни, які посилались людині, щоб застерегти її чи відкрити їй майбутнє, і марнотні, оманливі, даремні сни, що мали на меті завести на манівці, занапастити.

Группе (Gruppe 1906, 2, стор. 930) подає класифікацію снів за згаданими ознаками у Макробія й Артемідора: «Сни поділяються на два класи. Приналежні до першого впливають лише на теперішній час (або минулий), однак нечинні щодо майбутнього і включають *εὐδλντα*, безсоння, і які безпосередньо відображають якусь картину або її протилежність — наприклад, голод або його втамування, а також *φαιτάσματα*, які у фантастичний спосіб розширюють дану картину, як, наприклад, нічні жахи, *ephialtes*. Другий клас, з іншого боку, вважається вирішальним щодо майбутнього; до нього належать: 1) пряме пророцтво, отримане уві сні (*χρηματισμός*, *oraculum*), 2) провіщення прийдешньої події (*όραμα*, *visio*), 3) символічне видіння, що потребує інтерпретації (*όνειρος*, *somnium*). Ця теорія трималася впродовж багатьох століть».

Завдання «тлумачення снів» залежало від зазначеної варіативності їх оцінювання. Взагалі, від снів очікували серйозних наслідків, але не кожен сон одразу надавався до тлумачення і не завжди траплялося зрозуміти, чи зміст сну має якийсь неясний важливий сенс. Така ситуація підштовхнула людей до вироблення способу, за яким незрозумілий зміст сну заміняли на відповідний значущий. Позаяк найбільшого авторитету у тлумаченні снів у давніші часи зажив Артемідор Далдіанський, його детальна праця¹ компенсує нам втрачені твори на цю тему².

¹ Книжка *Ονειροκρίτικá*, «Тлумачення снів» (*прим. пер.*).

² Подальша історія тлумачення снів у Середньовіччя викладена у Дьєпгена (1912) і у спеціальних дослідженнях М. Фьорстера (1910, 1911), Готтарда (1912) та ін. Щодо тлумачення сновидінь у євреїв пишуть Альмолі (1848), Амрам (1901), Льовінгер (1908) і не так дав-

Донауковий підхід до снів у давніх цілковито узгоджувався з їхнім світоглядом у цілому і проектував як реальність у довколишній світ те, що реальністю було тільки у їхньому психічному житті. Крім того, на їхньому сприйнятті снів відображалось враження, яке залишає сон у пробудженій свідомості зранку, як щось чуже, з потойбічного світу, що не поєднується з рештою елементів свідомості. Проте не варто гадати, буцімто в наші дні вчення про надприродне походження снів не знаходить прибічників: крім усіх святобожних і містичних письменників, які законно утримують колись широку царину надприродного, доки та залишається незавойованою науковцями, подибуємо також цілком розсудливих і не надто екстравагантних мислителів, які прагнуть у нез'ясованості природи й походження снів бачити аргументи на користь своєї релігійної віри в існування і втручання вищих духовних сил (Haffner, 1887). Поцінування царини сну деякими філософськими школами — наприклад, шеллінгіанцями — є очевидним відгомонам незаперечної в давнину божественності сну. Дискусія щодо пророчої сили снів теж досі триває, оскільки психологічні пояснення на разі не здатні охопити весь накопичений матеріал, хоча ті, хто тримається наукового способу мислення, схильні відкидати такі міркування.

Писати історію наукового вивчення снів тим складніше, що, попри успіхи в окремих питаннях, цілеспрямованого прогресу тут немає. Справа ніколи не доходила до закладення основи з надійно обґрунтованих результатів, на якій наступний дослідник міг би зводити міцну споруду. Натомість, кожен черговий автор наново береться за визначення координат. Якби я став розглядати авторів у хронологічному порядку, повідомляючи, яких поглядів дотримувався кожен щодо снів, то мусив би зректися наміру зробити впорядкований загальний

но — Лауер (1913), який узяв до уваги психоаналітичний аспект. Про тлумачення сновидінь у арабів повідомляють Дрекслє (1909), Ф. Шварц (1913) і місіонер Тфінкджі (1913), у японців — Міура (1906) і Івая (1902), у китайців — Секер (1909—10), у індійців — Негеляйн (1912) (*прим. авт. у вид. з 1914*).

огляд сучасного стану проблеми. Тому я вирішив побудувати виклад радше на послідовному розгляді тем, ніж на внесках авторів; однак торкаючись кожної проблеми, я намагатимусь вказувати, в якій літературі пропонується матеріал до її розв'язання.

Не маючи змоги зібрати геть усю розпорошену по різних віддалених царинах літературу з даного предмета, я мушу просити своїх читачів про поблажливість щодо вичерпності переліку, але запевняю, що жоден основоположний факт чи важливу обставину я у своєму огляді не обминув.

Донедавна більшість авторів схилилися до об'єднання в одній темі питань сну як стану і сновидінь, зазвичай долучаючи до неї також сноподібні стани і явища на межі психопатології (галюцинації, видива, тощо). Новіші праці, як на те, навпаки, звужують тему, зосереджуючись на окремих аспектах сну. У зміні тенденції я вбачаю вияв переконання, що такі темні питання можливо висвітлити лише через серію детальних досліджень. Саме таке детальне дослідження, суто психологічного характеру, я нині пропоную. Я не мав істотних підстав братися до проблем сну як стану, оскільки це здебільшого царина фізіології, хоча одна з характеристик цього стану передбачає зміну функціонального середовища психічного апарату. Отож літературу з питань сну ми не розглядаємо.

Науковий інтерес до снів розподіляється за наведеними нижче темами, які почасти перехрещуються.

А. ЗВ'ЯЗОК СНІВ З ПРИТОМНИМ СТАНОМ

Наївне судження пробудженого полягає в тому, що сон — нехай навіть не надходячи з іншого світу — сновидця переносить деінде. Старий фізіолог Бурдах, якому завдячуємо ретельним і витонченим змалюванням феномену сновиддя, висловив це переконання у часто цитованому твердженні (стор. 474): «...денне життя зі своїми турботами та втіхами,

ЗМІСТ

Передмова до першого видання	3
Передмова до другого видання	5
Передмова до третього видання	6
Передмова до четвертого видання	8
Передмова до п'ятого видання	8
Передмова до шостого видання	9
Передмова до восьмого видання	9

ТЛУМАЧЕННЯ СНІВ

Розділ I. Наукова література з питання снів	13
Розділ II. Метод тлумачення снів. Зразок аналізу	103
Розділ III. Сон є здійсненням жадання	127
Розділ IV. Деформація снів	138
Розділ V. Матеріал і джерела снів	166
Розділ VI. Робота сну	273
Розділ VII. Психологія процесів сну	485
Бібліографія	586